

הלכות שבת וסדרה

סג

חזן לארץ אוכל והולך ומשייר מעט ואח"כ מפרישה⁷² מעיקר הדין מכל מקום לכתחלה נוהגים להפרישה קודם אכילה⁷³ שמא ישכח אח"כ ונמצא שאכל מכל למפרע⁷⁴ וצריך לשאלם ג"כ אם ערבו⁷⁵ עירובי הצירות⁷⁶ ועכשיו שנוהגים לערב בערב פסח לכל השנה אין צריך לזה⁷⁷ וצריך להזהירם קודם בין השמשות שירדלקו את הנר⁷⁸ ויפסקו מלעשות מלאכה⁷⁹ וכשהוא שואלם ומוזהרם על דברים אלו צריך שיאמר בלשון רכה⁸⁰ כדי שיקבלו ממנו⁸¹ ולא ימהר להוכיחם בעוד היום גדול שלא יפגעו ויאמרו עדיין יש שהות⁸² ואם אינו כביתו כשמגיע סמוך לחשכה אלא בבית הכנסת או במקום אחר צריך לשלוח שליח לביתו להוכיחם על דברים אלו⁸³:

רסא זמן הדלקת נרות לשבת וכו' / סעיפים:

א ספק חשכה ספק אינה חשכה וזהו נקרא בין השמשות בכל מקום⁸⁴ והוא כדי מהלך ג' רביעי מילי (ועוד מ"ט אמות⁸⁵) קודם צאת ג' כוכבים⁸⁶ בינונים אסור לעשות בו מלאכה מן התורה כיון שהוא ספק לילה ואם עשה חייב אשם תלוי ואפילו דבר שאין איסורו בשבת אלא מדברי סופרים אסור לעשות ג"כ בבין השמשות⁸⁷ ואפילו אם נסתפק לו אם הוא בין השמשות או יום⁸⁸ אין זה כלום שכל ספק הבא מחמת הסתיו ידועה אינו כלום⁸⁹ שאם הוא אינו יודע אחרים יודעים⁹⁰.

ולדבר מצוה מותר לעשות בה כל דבר ש[האי]סור בשבת עצמה הוא מדברי סופרים וכן אם הוא מטרוד ונחפו ונצרך לדבר שהוא משום שבות בין השמשות הרי זה מותר⁹¹:

קונטרס אחרון

דוקא קודם אכילה שמא ישכח אח"כ, כמ"ש הרשב"ץ חלק ב' סי' רצ"א⁹², וכן כתב מהרש"ל, עיין במ"ש בסימן תנ"ז וא"כ לכתחלה טוב ג"כ להזהירם על זה מהאי טעמא:

שיעור בה"ש לרבי יוסף, אבל ראה סדר הכנסת שבת: רדינו ערך ב' חלקי ששים משנה לבי כי בשלש שעה משעות השנות אחר שקיעה האמות הוא ודאי לילה גם ל' יוסי (אלא ששם מירי לישת הגאונים), ה שמואל וברייאת לה, ב. רמב"ם פ"ה הל'ה. ש"ע סי' רצג ס"ב לקמן שם ס"א.
ו רבי יוסף בר אבין שם. רמב"ם שם. וראה לקמן שם שבמציאות שבת צריך להמתין עד שיהיו ג' כוכבים קטנים עומדים רגועים במקום אחד.
ז משנה פ"ד דכריתות ז, ב. לפירוש הרמב"ם הל' שגנות פ"ה הל' (ראה להם משנה שם). וכה בסדר הכנסת שבת מהירוק. ובמהרה"ב: שהוא ספק של תורה באיסור כרת וסקילה.
ח משנה שם דל, א. רש"י שם ד"ה ספק חשכה. כ"ז ריש הל' לבוש ס"א.
ט בי"ח. ס"א סק"א.
י תוספת שבת סק"א. וראה פ"ז ו"ד סי' צח סק"ג. ש"ך שם סק"ב. וכה לקמן סי' תפז סל"ט. חו"ד סי' קצ ס"ק צג. לעיל סי' רנב ק"א סק"ד. רד"ה הכנסת שבת.
יא ראה מחצית השקל סק"א.
יב רמב"ם פ"ד הל' ה"ג. ובהל' עירובין פ"ו הל' ה"ג. מור סי' שמב. שו"ע ס"א. וכה לקמן סי' שמב. וראה לקמן

לד בצה מ, א. מור וש"ע י"ד סי' שגג. וברלקמן סי' רסא ס"ב. סי' תמז ס"ב. סי' תמז ס"ב. סי' תקו ס"ו.
לה כדלקמן סי' תנו ס"ב.
לו ראה קונטרס אחרון ס"ק ב.
לז משנה שם. מור וש"ע שם.
לח טור. ח"א סק"ג. ט"ו סי' רסא סק"ב.
לט בי"ח ס"ב. טולת שבת ס"ק ב. וברלקמן סי' שפח ס"ד.
מ משנה שם. מור וש"ע שם.
מא ח"א סק"ג.
מב ומה שם. מור וש"ע שם.
מג גמרא שם. כ"ז הל' ה"ה ונ"ש בנתי.
מד רש"י שם במשנה ד"ה עם חשיכה.
מה ומשנתות הבי"ט סי' נט. וראה גם לקמן סי' רסג ס"ג.
סימן רסא
א משנה שם. מור וש"ע ס"א.
ב רש"י שם ד"ה ספק חשיכה. מור וש"ע שם.
ג רבה אמר רב יודנה אמר שמואל שם דל, ב. ש"ע ס"ב. ראה לקמן ס"ה. לעיל סי' רנא בק"א. סידור (סדר הכנסת שבת).
ד רא"ש פ"ב ס"ב כג. מור גורסת הבי"ט סי' רצג (שהו

צינונים לקונטרס אחרון

ה שמדת חסידות לזהיר הנשים להפריש בע"ש. ו סעיף יב, שמדת חסידות שיהי' מן המוקף.

ב לפיכך מותר לערב עירובי חצרות בבין השמשות¹¹ אם לא עירב מבעוד יום לפי שהוא נחפו ונצרך לעירוב כדי שיוכל לטלטל בחצרו¹² וגם הוא דבר מצוה¹³ כמו שיחבאר בס' שם¹⁴ וכן מותר להטביל כלים בבין השמשות אם לא טבלם מבעוד יום והוא צריך להם לשבת שאין לו כלים אחרים¹⁵ וכן מותר לעשר פירות אם אין לו מה יאכל בשבת וזהו צורך מצוה¹⁶ אבל אסור להפריש חלה בחוץ לארץ שהרי יכול לאכול בלא הפרישת חלה ולשייר מעט עד אחר השבת ולהפריש מן המשווייר¹⁷ ומותר לעשר את הרמאי ולהטמין את החמין¹⁸ בדבר שאינו מוסף הבל¹⁹ (א) ממעם שנתבאר בס' [רנ']²⁰ ומותר לומר לנכרי להדליק נר לצורך שבת בין השמשות²¹ שהוא לצורך מצוה²² ומותר לומר לו להדליק בין השמשות נר של יום מיתת אביו או אמו שמאחר שהעולם נוהרים בוה הרי זה כצורך גדול²³ וכל שהוא צורך גדול כענין שאם לא יעשנו יהיה לו צער לא גורו עליו בבין השמשות אע"פ שאין בו צורך שבת כלל²⁴ וכן במקום הפסד מרובה לא גורו על שבות בבין השמשות²⁵.

אבל אסור לערב עירובי חומות בבין השמשות²⁶ אפילו לדבר מצוה וצורך גדול והפסד

קונטרס אחרון

(א) ממעם שנתבאר בו היינו אפילו יש לו כבר מעט תבשילים טמונים ורוצה להרבות ולהטמין עוד שאין מזה צורך גדול, ואף שהוא לשבת אין זה נקרא דבר מצוה לענין לדהות שבות בשבילו, כמ"ש הב"ח והעולת שבת והט"ז סי' שמ"ב לענין מעשר ע"ש. אבל אם אין לו תבשילים אחרים מיקרי דבר מצוה וצורך שבת כמ"ש המג"ב בס"ק (י"ב) [ו'], דהא אפילו שבות בבין עראי ביו"ט דחינן בשביל הטמנה כמ"ש בס"י רנ"ט סי'. וא"ל דקיל איסורו שנדהה מפני כבוד בשר ודם²⁷, דהא אפילו מוקצה וכרמלית נדחית בשביל זה²⁸.

ואפשר דכל שהוא צורך גמור לשבת ולא סגי בלאו הכי כי אם בדוחק קצת שרי אע"פ שאינו צורך גדול, צורך גדול אפילו שלא לצורך שבת שרי כמ"ש רש"ל²⁹, ולהכי לא הזכיר הרמב"ם צורך גדול אלא סתם וכתב ונחפו ונצרך בו, ולא התמירו הב"ח והט"ז והעולת שבת גבי פירות אלא משום דאפשר וזולתם בלא דוחק, והוא הדין לתבשילים יתירים, אבל כל שיש דוחק קצת לשבת דמי ממש לעירובי חצרות דשרי להכסף משנה מהאי טעמא, ולכן לא הזכרתי צורך גדול כי אם בשלא לצורך שבת, ועיין בט"ז סוף סי' שמ"ב:

יט עולת שבת סק"א. מ"א סק"ב. ודלעיל סי' רס ס"ה וש"נ.

כ משנה שם. מור וש"ע שם.

כא מ"א סק"ה.

כב סוף סעף ב.

כג הרב רבינו יונה. והבא בטור סי' שטב. וש"ע סי' א.

כד וכו' לקמן סי' רמג סוף ס"א. סי' תנה ס"ב.

ובתשובת רבנו (לקמן בסוף הדבר).

כז ראה תוספת שבת סק"ג.

כח ש"ח ביהרש"ל סי' מג. מ"א סק"ו.

כט סי' ט"ו ש"ב. וראה גם לקמן סי' שטב.

לז ש"ח מהרש"ל שם. מ"ו וכו' א"פ שם. וראה גם לקמן שם.

כח משנה ונחמא שם. ש"ע סי' א. מור וש"ע סי' תמו

סי' ב.

סי' שעב ס"ח (מצוה). סי' תנה ס"ב (מצוה). סר הכנסת שבת (שעת החרק ולצורך מצוה עוברת). ולענין רבדים שגורו אף לדבר מצוה ראה סי' שטב ס"ג. ולענין שבות השבות לדבר הרשות, ראה שם ובס' תנה ס"ד.

יג משנה ונחמא ל"ד, א. רבנ"ם שם. מור וש"ע סי' א.

וראה גם לקמן סי' שצג ס"ב.

יד כסף משנה שם.

טו מ"ט פכ"ד ה"י. מ"א סק"ג.

טז סעף יח.

יז מ"א שם. מ"ו סק"א.

יח ראה ק"א ס"ק א שנסתפק בתבשילים, אם צריך

רוקם צורך גדול שאין לו תבשילים אחרים, או סגי

בצורך נגזר לשבת שאינם תבשילים יתרים. וראה לקמן

סי' שטב סוף ספ"ו וסי' שטג, שהחזיר כזה בנוסחה.

צינונים לקונטרס אחרון

א ראה לקמן סי' שכה סוף סט"ז וסי' שטב, שהחזיר

כזה בנוסחה.

ד בשו"ת סי' מז.

א כדלקמן סי' ש"ב סט"ז.

ב כדלקמן סי' ש"ב ס"א וס"ד.

הלכות שבת רסא

קסה

מרובה ממעם שיתבאר כס' תמ"י¹⁷ ועוד לפי שעל ידי העירוב (ב) קונה שם שבת¹⁷ והרי זה כקונה קנין בידים בשבת ולא התירו לקנות קנין אפילו בבין השמשות ולצורך מצוה והפסד מרוכה¹⁸ (ששבות זה לקנות קנין הוא חמור משאר כל השבותים) (שאיורו מפורש בדברי קבלה¹⁹ בנתיחה ס' יג'²⁰) ומכל מקום אם עבר ועירב אפילו לדבר הרשות עירובו עירוב¹⁷ כמ"ש בסימן תמ"ו²¹:

ג וכל זה כשעדיין לא קיבל עליו שבת אבל אם (ג) כבר קיבל עליו שבת¹⁷ בתפלת ערבית של שבת שהתפלל מבעוד יום¹⁷ או שענה ברכו עם הצבור¹⁷ או שרוב

קונטרס אחרון

(ב) קנה שם בו לא סגי למגיא¹⁸ בפרש"י, משום דרש"י לשיטתיה אויל דסבירא ליה דאתי כמ"ד דגורו על השבות ובעירובי חצרות קיל אבל בערובי התומנין חמיר כמו מעשר, אבל לפי דעת הרמב"ם¹⁸ ושי"ע¹⁹ דגם גבי מעשר שהוא מן התורה לגמרי בתירושו ויזהר²⁰ ואפילו הכי מעשרין לדבר מצוה, א"כ ע"כ צריך לומר דהתפלה בין עירובי חצרות לעירובי התומנין אינו משום דעירובי התומנין חמיר, דהא סתמא דמילתא אין מערבין עירובי התומנין אלא לדבר מצוה,²¹ אלא ההפך הוא כמ"ש בס' תקי"ח²²:

(ג) כבר קבל בו אף שבשו"ע ס' שצ"ג ס"ב הביא דעת האוסרים בלשון יש אומרים ודעת המתירין בסתם¹⁷, אף על פי כן העיקר כהאוסרים כמ"ש כאן¹⁷, שכן הוא הסכמות האחרונים כגון ובס' תקי"ח¹⁷ ע"ש במג"א¹⁸ וט"ז¹⁹ (וממ"ש בס' רס"ג¹⁷ יתבאר שכן הוא דעת התוס' ורשב"א ור"ן ע"ש), ואף שהט"ז בתשובה שהועתקה בסוף ס' ת"ר מיקל בה, וגם בס' שצ"ג סק"ד הניח דברי האוסרים בצ"ע, מכל מקום לא מלאו לבו לחלוק עליהם, ובס' תקי"ז סק"ג הסכימו לזה בפירושו, שלא היקל אלא ביו"ט קודם תפלת ערבית ע"ש, ואין לומר כאן דבורבנן יש לסמוך בשעת הדחק על המקילים, כיון שעיקר המחלוקת היא בשעת הדחק או לדבר מצוה לפי דעת השי"ע¹⁷, והכי קי"ל¹⁸ דרבי"כ לא שרי שבות בבין השמשות אלא בכה"ג, א"כ לא שייך כאן לומר כדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק כמ"ש בתקנת מזווקק ס' י"ז ס"ק ל"א²³.

כס ט' זה לא הניע לדנינו. וראה ק"א סק"ב מ"מ וציונים.
 ל ח"א סק"ר. עפ"י בצה"ז, א. לבוש ס' תקנה. מ"ו שם ס"ק א.
 לא ראה גם לקמן ס' שו"ס ר"ז. אבל ראה לקמן ס' תמו' ס"ט ובק"א שם סק"ב ובס' תמו' סמ"ז שמוחר לתת מותרת בשבת לצורך מצוה, וראה גם לקמן ס' תקנו' כמ"ה. וראה: תהלת לדור סק"ב. רובב משרים ח"ג ס' צד. מ"מ וציונים. הערת כשר"ע אדמו"ר. הע"ב תתב' ע' 54.
 לב ראה גם לקמן ס' תקו' ס"ו. וראה מ"מ וציונים.
 לג פסקו מ"ו ואיק"ר. וראה שם, לב מ"מ וציונים.
 לד מ"א. רש"י ל"ד, א ר"ה שנידם (ראה תוס' שם ר"ה

שניהם). רנב"ם פ"ו מהל' עירובין ה"ג.
 לה מור וש"ע ס"ב. וראה מ"א שם ס"ג.
 לו מודכ"י רמז רצ בשם רבנו שמריה (אחר הורח). שו"ע ס"ד.
 לז כדלקמן ס' רמג סמ"ו וש"נ. וראה ק"א ס"ק ג, ולקמן ס' שצג ס"ב. רדיונו שקיבל עליו עינומו של יום. וראה שם לענין אם קיבל עליו רק תוספת שבת. ואם הירליק נרוא ראה לקמן ס' רמג ס"ו וס"א. ואם אמר בא ונקרש קידוש היום ראה לקמן ס' רמג ס"ה וק"א שם ס"ה. וראה קיצור הלכות הערה 30 ובס"ה רמג הערה 41.
 לח מרדכי רמז רצו. הגהות מימנונות ספ"ה. דרישה ס' רמג ס"ב. וראה לקמן ס' רמג ס"ב.

ציונים לקונטרס אחרון

ה ס"ק ד (שכתב הטעם המבואר כאן בפנים).
 ו ל"ד, א ד"ה בעירובי תחומין. וראה לקמן ס' רעא ק"א ס"ק ב.
 ז פכ"ד ה"י.
 ח סעיף א.
 ט כדלעיל ס' קנה וש"נ.
 י טור וש"ע ס' תטו ס"א.
 יא שצ"יין לשם המ"א. וראה שם לבוש וט"ז.
 יב למיקנא ביחא ביו"ט. והוא מביעה יז, א. וראה גם לקמן ס' תצה ק"א ס"ק יא.
 יב וכן הקשה בחוספת שבת ס"ק יג.

יג בשו"ע סעיף ד, בסתם. וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל ג.
 יד כדלקמן שם ס"ט.
 טו ס"ק א.
 טז ראה שם ס"ק ג.
 יז לקמן שם סכ"ה וק"א ס"ק ח.
 יח ס' שצג ס"ב, שגם לידעת המתירים דין קבל עליו כדיון בין השמשות.
 יט לקמן ס' שמב.
 כ שבת ח, ב וש"נ.
 כא שארית יהודה הוספת ס' יב. כללי הפוסקים וההוראה ס' קא.

הצבור ענו ברכו אף על פי שהוא לא ענה עמהם⁷¹ שחל עליו השבת בעל כרחו אע"פ שאינו רוצה לקבלו⁷² כמ"ש בס"י רס"ג⁷³ אסור לו לעשות בעצמו כל שבות אפילו

קונטרס אחרון

ומ"ש בתשובת חכם צבי סי' י"א דמהתוספתא⁷⁴ אין ראייה משום שהטמנה תדירה בכל שבת ומעיקרא תקנתא דרבנן כו', וכוונתו שלא התירו אלא מחמת הדחק אבל לא לעשות כן תדיר, מאד תמוהין דבריו, דהא אסיקנא⁷⁵ סתם קדרות בין השמשות ורתחות הן, א"כ כל שכן קודם לכן אין לגזור כלל על ההטמנה כי מה הוא עושה בה, ואפילו שלא לצורך שבת כלל, דהא אפילו למ"ד⁷⁶ גזור על שבות בין השמשות אף לצורך מצוה ושעת הדחק בהטמנה לא גזרו. אלא ודאי צריך לומר כיון שקיבל עליו שבת גרע מבין השמשות ומיהטר בהטמנה כמו בשבת עצמה, ולא משום גזרה שמה יריתו בתוספת שבת, דהא ודאי לא המירא תוספת מבין השמשות כמ"ש החכם צבי, וגם ליכא למיגזר כלל כמ"ש, אלא כיון שקיבל השבת קיבל כל חומרותיה וסיגיה השייכים לעיצומו של יום⁷⁷ אע"ג דלא שייכי האידינא⁷⁸. א"כ אף לצורך מצוה ושעת הדחק מנא לן להתיר עירובי חצירות ושאר שבותים יותר משבת עצמה. ואדירבא ק"ו (הדברים מה אם ההטמנה שהיא מותרת לגמרי בבין השמשות בלא שום מצוה שתדחה אותה, דהא אפילו למ"ד גזור על שבות בבין השמשות לא גזור בהטמנה, משום שאין מקום כלל לאוסרה בבין השמשות שסתם קדרות ורתחות הן, וכל שכן קודם לכן, ואפילו הכי אסרינן אפילו קודם לכן כשקיבל שבת, אע"ג דההטמנה מיקרי דבר מצוה כמ"ש לעיל⁷⁹, עירובי חצירות ושאר שבותים שלא הותרו לגמרי בבין השמשות אלא דחיות הן מחמת המצוה או מחמת הדחק אהנו דין שיאסרו בבבלת שבת. ומ"ש עוד שם⁸⁰, דהרמב"ם⁸¹ אפשר דסבירא ליה דהתוספתא משבשאת היא⁸², זה אינו, דגם במרא שלנו אמרו כן סילק המסלק והטמין המטמין, משמע בהדיא דאת"כ אסור להטמין, וזה העתיק גם הרמב"ם⁸³. וכן כתב הר"ן בהדיא גבי נר חנוכה קודם לנו שבת⁸⁴, דלפי שיתא בת"ג⁸⁵ לכך ההדלקה היא אחרונה משום שאת"כ אסור להטמין, והוא הדין לדין אחר תקיעה ששית. ואין לחלק בין לכתחלה לדיעבד כמ"ש המג"א סוף סי' רס"ג⁸⁶, דהתם היינו טעמא משום דלא התירו אלא משום מצוה, משא"כ בהטמנה שסתם קדרות כו'.

ולפי מ"ש⁸⁷ שהטעם אינו משום תוספת אלא משום שקיבל עליו חומרת עיצומו של יום, יש לתרץ דברי הש"ע שכתבן פסק להחמיר ובס"י שצ"ג ס"ב משמע דס"ל להקל⁸⁸. ולפי זה אתי שפיר נמי מ"ש הט"ז שם⁸⁹ על האוסרים דהא קתני⁹⁰ צריך כו', ואמאי צריך הא אפשר שיוסיף כלי קבלת עיצומו של יום, משום ששם דקדק לכתוב קיבל עליו תוספת כו' וכאן דקדק לכתוב אחר עניית ברכו קבלה לשבת כו'⁹¹, דהתם לא הוכיח כלל ברכו ולא תפלת ערבית אלא שקיבל

לט רא"ש פ"ב סוס"י כו'. מרכיז רבו רחצ. ש"ע סי' רסג סי' י"ג. וזה לקמן סי' שצג סי' ב. סי' תככו סי' ט. וראה לעיל סי' י"ג. סי' ס"ה. סי' קפח סי' י"ג.

צינונים לקונטרס אחרון

לב כב, ב ד"ה ומדאמרין.
 לג הל' תנוכה, שקבלת שבת תלויה בהדלקת הנר, כדלקמן סי' רסג סי' ז.
 לד שילכתחלה צריך לערב קודם בין השמשות, וכדיעבד מותר גם את"כ.
 לה כאן בפנים, ולקמן סי' שצג סי' ב.
 לו ראה ערך שי או"ח סי' רסא סי' ט.
 לז סי' שצג סי' ד.
 לח לד, א: ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם תשכה (דמירוי כקובל תוספת שבת, וצריך היינו קודם קבלת שבת).
 לט ראה שבת כהלכה פ"א ביאורים אות א. ושימנת שיעורים פסחים ח"א סי' לו אות ג.

כב סוכה פ"ד ה"ז: גמר מלקות [תקיעה שלישי] אפילו מיחם בידו אין טומנין אלא מניחו בארץ (שמכאן מוכיח דינו במדברכי).
 כג שבת לה, א, וכדלעיל סי' רנו סי' ב.
 כד רבנן דרבי (שבת ח, ב).
 כה משא"כ אמירה לנכרי (ראה לקמן סי' רסג קו"א סי' ח).
 כו ראה שבת כהלכה פ"א ביאורים אות א.
 כז ראה לעיל קו"א סי' ק א.
 כח כש"ת חכם צבי.
 כט פ"ד ה"ד ופ"ה ה"יט.
 ל אפשר דס"ל דלאו הלכתא היא.
 לא פ"ה ה"יט.

הלכות שבת רסא

קסז

קודם בין השמשות אפילו לדבר מצוה וצורך גדול כגון להמזין חמין לשבת¹⁰⁰ בדבר שאינו מוסף הבל אפילו אין לו מה יאכל בשבת וכן לערב עירובי חצרות אף על פי שצריך מאוד לטלמל בחצר צרכי שבת וכל כיוצא בזה.

אבל מותר לומר לנכרי לעשות אפילו מלאכה גמורה¹⁰¹ ואפילו לדבר הרשות¹⁰² אם הוא הרבה קודם הלילה לפי שבוודאי יש מקומות ישראל שלא קיבלו עריוין את השבת ועושים מלאכות אפילו בעצמן והיאך נאסור לאלו שקיבלו שלא יעשו אפילו על ידי נכרי¹⁰³.

אבל אם הוא חצי שעה קודם הלילה שאז אפשר שכל מקומות ישראל קיבלו כבר את השבת¹⁰⁴ אסור לעשות ע"י נכרי אפילו דבר שהוא משום שבות אפילו קודם בין

קונטרס אחרון

עליו סתם תוספת שבת, כמו שמצות התורה היא להוסיף מחול (על הקדש) אף בלא תפלה, ודומיא לתוספת יום הכיפורים שהיא בקבלה בלבד¹⁰⁵ עיין ס"י תקנ"ג בטור וכו', ולהכי לא מיתסר בשבותים, ולא עדיף התוספת שהוא עשה¹⁰⁶ מבין השמשות שהיא ספק כרת¹⁰⁷ כמ"ש החכם צבי, ועוד שגם הבין השמשות הוא בכלל התוספת בעל כרחו אף אם הוא יום כיון שהוא סמוך להשכח ממש¹⁰⁸, ואף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר טיני¹⁰⁹, ואפילו הכי התירו השבותים, כל שכן בתוספת שמקבל מדעתו, ועוד דכל המקבל תוספת אדעתא דתוספת דרחמנא קא מקבל¹¹⁰ ולא יותר, אבל כשהתחיל ערבית של שבת קיבל עליו עיצומו של יום ולא תוספת (עיין ס"י תקנ"ג¹¹¹ דקבלה לא תליא בתוספת דהא אף בט' באב מועלת ע"ש ט"ז¹¹² ומג"א¹¹³), שהרי אף להרמב"ם¹¹⁴ דלא ס"ל תוספת כלל לשבת ואפילו הכי מיתסר במלאכה אחת תפלת ערבית¹¹⁵ (ואפילו בחול חשיבא קבלת לילה שלאחריו עיין סוף ס"י ל'י¹¹⁶), ואפילו בתפלת הצבור לבודה בדאורייתא ע"ש במג"א¹¹⁷, ועיין בתרומת הדרשן ס"י רמ"ח תפלת ערבית מיקרי קבלת עיצומו של יום ע"ש¹¹⁸), דודאי לא פליגי אסתמא דגמרא דאמר ליה מי בדלת, וכולה סוגיא התם בברכות¹¹⁹, וע"כ צריך לומר דכיון שמתפלל תפלה השייכת לעיצומו של יום הרי קיבל עליו עיצומו של יום (וכן הוא לשון הגמרא עירובין¹²⁰ דיומא קבליה עליה ולא תוספתו), ולפיכך חלו עליו כל חומרותיו ולהכי מיתסר אף בשבותים¹²¹. והרי אפילו בט' באב שאין בו תוספת אם קיבל עליו אפילו תעניתו לכד נאסר בכל תומרותיו כמ"ש הבי"ת¹²² וט"ז¹²³ ומג"א¹²⁴ סימן תקנ"ג:

מה וראה לקמן ס"י רמב"ם, שאם הוא לברו קיבל עליו השבת יכול לומר אפילו לישראל חברי שעשה לו מלאכה.
מו וכדלעיל ס"י רנו וש"נ.

מב ו"א ס"ק יב.
מג וזה"ל וידיד ס"י קטו. רמ"א ס"א. הר"י משה ס"י רמב"ם.
מד עולת שבת סק"א. מ"א סק"ו. וראה מ"מ וציונים. הערות בש"ע ארמיה"ו ע' 112.

ציונים לקונטרס אחרון

מט מ"מ הל' שביתת עשור פ"א ה"י ברע"ה.
נ ראה אז נדברו ח"א ע' טז. הערות בשו"ע אדמו"ר ע' 122.
נא ועליל שם ס"ה. וראה גם לעיל ס"י קפח סי"ז.
נב ס"ק ז.
נג וראה פס"ד צ"צ יריד ס"י קצו ס"ג. מחשבת חיים ע' קפג.
נד כו. ב.
נה מ, ב, כיון דאמר זמן קבליה עליה.
נו ראה ממשנת חיים ע' קגג.
נז סוף סעיף א.
נח ס"ק א.
נט ס"ק ד.

מ כדלקמן ס"י תרח ס"ז.
מא כדלקמן ס"ד.
מב כדלעיל ס"א וש"נ.
מג ראה תוס' י"ד ט, א ד"ה ורבי עקיבא.
מד ראה לקמן ס"ה. ס"י תרח ס"ב. וראה לקו"ש חס"י ע' 233. חיי"ט ע' 58. שלחן המלך ע' קפ. המועדים בהלכה ע' פא. חקרי הלכות ח"א ע' יד, א. קובץ דברי תורה חט"ו ע' עג.
מה שהיה דינו כמו בין השמשות.
מו וכדלקמן בסוף הקו"א.
מז ס"ק א.
מח סוף ג (שאינו בו תוספת) וס"ק ד (שקבלה מועלת).

השמשות אם הוא לדבר הרשות¹⁰¹ ואין שם שעת הדחק¹⁰² אבל לדבר מצוה או לצורך גדול מותר לעשות ע"י נכרי אפילו מלאכה גמורה ואפילו בבין השמשות אע"פ שכבר קבלו השבת שאין מחמירים בקבלת שבת יותר מבין השמשות בלא קבלת שבת אלא לענין לעשות בעצמו אבל לענין אמירה לנכרי אין מחמירים יותר מבין השמשות בלא קבלת שבת¹⁰³ שמותר לעשות בו כל מלאכה ע"י נכרי לדבר מצוה או צורך גדול כמו שנבאר:

ד' יש אומרים¹⁰⁴ שמצות עשה מן התורה¹⁰⁵ להוסיף מחול על הקדש באיסור עשיית מלאכה¹⁰⁶ בכניסת שבתות ויו"ט ומציאתם שנאמר¹⁰⁷ ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב (מערב עד ערב תשבתו שבתכם) יכול יתחיל ויתענה בתשעה לתלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום מכאן שמוסיפים מחול על הקדש אין לי אלא בבנייתו ביציאתו מנין תלמוד לומר מערב עד ערב אין לי אלא יום הכיפורים ימים טובים מנין תלמוד לומר תשבתו שבתות מנין תלמוד לומר שבתכם הא כיצד כל מקום שנאמר שבות מוסיפים מחול על הקדש מלפניה ולאחריה¹⁰⁸:

ה' זמן תוספת זה מלפניה הוא מתחלת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין השמשות והוא כרי ג' מילין ורביע¹⁰⁹ שמתחלת השקיעה עד צאת ג' כוכבים הוא מהלך ד' מילין וכן השמשות הוא קודם צאת הכוכבים מהלך ג' רביעי מיל נשאר ג' מילין ורביעי מתחלת השקיעה עד בין השמשות¹¹⁰ והזמן הזה אם רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשות ממנו מקצת עושה ובלכך שיוסיף איהו זמן שהוא ודאי יום מחול על הקדש אבל בין השמשות אינו נחשב לתוספת¹¹¹ שהרי הוא ספק לילה ואסור בו במלאכה מן התורה בלא מצות תוספת.

ואם רוצה להקדים ולקבל עליו תוספת שבת מפלג המנחה ולמעלה¹¹² דהיינו שעה

מז מ"א ס"ז.

מח ראה תהלה לדור ס"ד.

מט ו"א שם. ממשמעות מדר"י שם ומהרש"ל תשובה ס"י מ.

נ ד"ף יומא פ"א, ב' ר"ש שם פ"ח ס"ח. מ"מ הל' שבת עשור פ"ב ה"ז בשם המפרשים. ש"ע ס"ב.

נכ"ה לקמן ס' תרח ס"א (בתכם).

נא תוס' ברכות כו, א ד"ה דרב צ"ל. משמעות מ"מ שם. ה"י ד"ה הדימב"ם. רעק רב' בלבוש ס"ד. מ"א ס"ה. אלה רבד ס"ב. וראה גם לקמן שם (ובמסמך שם).

נב ולענין ג' מערות ראה לקמן ס' רסו ס"ג. ולענין איסור תינוך בפסח ושאר דברים התלים בקדושת היום ראה לקמן ס' תנא ס"ג. ולענין אופן הקבלה ראה ק"א ס"ג.

נ"א ס"ג ג. לקמן ס'ה. ולקמן ס' תרח ס"ג. וראה לק"ש ה"פ ע' 231 ואילך. ה"פ ע' 58. שלחן המלך ע' קנ"ט.

נג ויקרא כג, לב.

נד בדייקא ויחא פ"א, ב' ר"ה פ"א, א. הובא בר"ף ורא"ש שם. וראה גם לקמן שם (בשינוי ניסא). ושם: יכול

הא ענוש כרת כ"ה. וראה לק"ש ה"פ ע' 235 הערה 32.

נה ד"ה ס"ה בנה מרילקין וביטא שם, ומ"פ פ"ה ה"ד, בשם הדוב"ץ בתורת האדם שער אבולת ישנה.

ש"ע ס"ב.

נו פסחים צד, א. כפ"ה ר"ח בתוס' שם ר"ה רבי יהודה. שבת לה, א ד"ה תרי תלת. הובא בר"ן גנודי משנה

שם. ש"ע ס"ב. וראה גם לקמן ס' שלא ס"ה. ס' תרח ס"ג. אמנם בסדר המנחה שבת פסק כהנאוים שיזמן בין

השמשות הוא מתחלת השקיעה ועד צאת הכוכבים, וש"ע זמן זה תלוי לפי האקלים וזמני השנה. ועוד שם,

ששקיעה האמיתית היא בעת מילוק האור מראש הדרים והבדלים שבארץ ישראל, וזמן תוספת שבת היא

קודם שקיעה הנראית, שהיא קודם מילוק ביאת האור מראש האילנות ונגים הגבוהים. וראה אג"ק ח"י"ב אגרת

ג'תתקעו, ד"ג דברי פסק הסידור אוליך בזה הלכה ולמעשה. וראה נגיקו א"ח ס' רסא.

נז תורת האדם שם. רא"ש יומא שם. וראה גם לקמן ס' תרח ס"ב"ג. וראה ק"א ס"ג ג. וראה סדר המנחה

שבת שצריך להוסיף מחול משקיעה הנראית. וראה ש"ת אבני נזר ס' תנח אג"ת ג. בדי השלחן ס' צג ס"ב. ש"ת אר"י צ"ב ס' פ.

נח תורת האדם שם. אגור ס' ששא, בשם ש"ת מדר"ל החרשות ס' מה אות ה, ממשמעות תוס' ברכות

כו, א. ד"ה ר"ל צ"ל. רא"ש ברכות פ"ד ס"ו. מור רס"ו רסו. רמ"א ס"ב. וכ"ה לקמן ס' רמג ס"ו.

הלכות שבת רסא

קסט

ורביע ומניות קודם הלילה⁹⁵ הרשות כירו ונאסר בעשיית מלאכה אבל אם קיבל קודם פלג המנחה אין קבלתו כלום ומותר בעשיית מלאכה⁹⁶.

ומכל מקום לכתחלה יש להחמיר שלא לעשות מלאכה אם קיבל שעה ורביע ומניות קודם תחלת השקיעה⁹⁷ לפי שיש אומרים⁹⁸ שמתחלת השקיעה ואילך הוא לילה גמור מן התורה (שאו הוא זמן ראיית ג' כוכבים בניונים לפי דבריהם⁹⁹) ובין השמשות שהוא כדי הילוך ג' רביעי מיל קודם תחלת השקיעה ופלג המנחה הוא שעה ורביע ומניות קודם תחלת השקיעה.

ויש אנשי מעשה שעושין לכתחלה כסברא זו¹⁰⁰ שפורשים ממלאכה שעה ורביע ומניות קודם תחלת השקיעה אבל אין למהר להדליק הנר¹⁰¹ ולהתפלל ערבית¹⁰² של שבת עד שעה ורביע ומניות שקודם צאת הכוכבים ולא שקודם תחלת השקיעה ואפילו בדיעבד אם הדליק או הנר צריך לכבותו ולחזור ולהדליקו לצורך שבת¹⁰³ כמו שיתבאר בס' רס"ג¹⁰⁴ וכן אם התפלל או צריך לחזור ולהתפלל אח"כ¹⁰⁵ לפי שהעיקר כסברא הראשונה¹⁰⁶:

ז מי שאינו בקי בשיעור בין השמשות¹⁰⁷ ואינו יודע מאימתי יוסף עליו (צריך להסתלק מכל ספק ולקבל שבת הרבה קודם תחלת השקיעה¹⁰⁸ ולכן) ידליק הנרות בעוד שהשמש בראשי האילנות ואם הוא יום המעונן ידליק כשהתרנגולין יושבים על הקורה ממעוד יום ואם הוא בשדה שאין שם תרנגולין ידליק כשהעורבים יושבים שם ממעוד יום¹⁰⁹:

ז יש מקומות נוהגים לומר מזמור שיר ליום השבת קודם ברכו¹¹⁰ ובאמירת מזמור זה הם מקבלים תוספת שבת עליהם¹¹¹ ונאסרין בעשיית מלאכה אבל במדינות אלו אע"פ שנוהגים לומר ג"כ מזמור זה קודם ברכו אף על פי כן עושים כל המלאכות עד ברכו ממש לפי שמתחלה כשהתחילו לומר זה המזמור לא היה ברעתם לקבל תוספת שבת באמירת מזמור זה אלא באמירת ברכו¹¹²:

-
- טו** כדלקמן סי' רסו ס"ב וש"ג.
 - טז** [ת"מ] סי' רסג ס"ד. ראה שמירת שלום סי' כו סעי' ג. הערות בשו"ע ארמו"ז ע' 117.
 - טז** סעיף ו.
 - טז** כדלקמן סי' רסג ס"ב וש"ג. וראה גם סי' מ"א סי' רלה ס"ק ג. דברי הנ"מ' ס"מ"ו.
 - ע** ראה גם לקמן סי' שלא ס"ה. אבל ראה במצוין לעיל למען שחור' בבידור ופסק שגמיר אחרי תחלת השקיעה מתחיל זמן בין השמשות, ושפלא המנהג הוא שעה ורביע ומניות קודם השקיעה. וראה גם ארץ צבי ה"א סי' קג.
 - עא** רש"י לה, ב ד"ה בשיעור דרבנן. פור וש"ע ס"ג.
 - עב** הדינו לשפת ר"ת, שהיא ידעה הא' רלעיל ס"ה. אבל לשיפת האוננים ראה סדר הבגשת שבת בתחלתו ששקיעה היראת (כשהשמש בראשי האילנות) הוא זמן קצר לפני שקיעה האמיתית (כשהשמש בראשי הדרים), וש"ג וראה מ"מ יענינים.
 - עג** רבאן] לה, ב. פור וש"ע שם. וראה שו"ת (מכתב) רבינו ללקמן בסוף הכרך, ובמכתב הוצאת דינפס מאן על גלילין.
 - עד** ראה שער הכולל פי"ז אות פו.
 - עה** ב"י ד"ה וכתב מרדכי. שו"ע ס"ד.
 - עו** ת"א ס"ק יג.
-
- נט** כדלעיל סי' נח ס"ג וסי' פמ ס"א, הדשבנין שענות ומניות מעלות השחר עד צאת הכוכבים. וראה סדר הבגשת שבת שלפי שיבת ר"ת הק' ד' מילין הן שעה ור"ב מנוטף (וא"כ פלג המנחה הוא זמן קצר לפני תחלת השקיעה, כמבואר בגמ' ס"ק ג. וראה תהלה ליהודי ס"ק רת. הערות בשו"ע אר"ז ע' 114). אבל ראה לקמן סי' תגג ס"ד הדשבנין שעות ומניות מנין החמה עד שקיעת החמה. וכ"ה בסידור ה' קריאת שמע ד"ה וכן ק"ש (וא"כ אפשר לקבל תוס' שבת משעה ורביע ומניות קודם תחלת השקיעה, כמו לדעת הוראים דלקמן). וראה בגמ' כן לעיל סי' נח שם. מ"מ יענינים. הערות בשו"ע אר"ז ע' 113. הע"ב תשפ"ג ע' 79. תש"ג ע' 70.
 - ס** רבינו ירוחם תניב ז' סוף ה"א. מ"א סק"י. וראה גם לקמן סי' רסג ס"ג. סי' רסו ס"ב. סי' תרח ס"ג.
 - סא** ת"א ס"ל.
 - סב** ר"א"ס יראים השלם סי' רעד. הובא בהגהות מרדכי מ"פ בנהג מוליקין. אגודה סי' נפג. ב"ח ס"ב. ובשו"ת שלו' סי' זככי וכן קטר, ובחדושי' סי' נא. מ"א ס"ק פו.
 - סג** ראה מ"מ יענינים.
 - סד** ביח שם. מ"א סק"ג. וראה דברי נחמיה א"ח סי' נח.
 - סה** כדלקמן סי' רסג ס"ז וש"ג.